

Κι από τούς πρώτους σ' εκείνους τούς καιρούς ύστερα από τὸ μακρόχρονο σέβσιμο τοῦ Σολωμοῦ, ποὺ ἔφερε τὸ δουλεμένο στίχο εἶναι ὁ Ἑφταλιώτης, κι ἀπὸ τὰ παραπάνου δείγματα τοῦ τραγουδιοῦ του θὰ μπορέση καθένας νὰ τὸ ἰδῇ.

*

Μεγάλος ποιητὴς βέβαια ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης δὲν εἶναι. Οἱ ποιητικὲς ἀρετὲς του ποὺ ἀραδιάσαμε δὲ σῶνουν μονάχα. Τοῦ λείπει ἡ μεγάλη πνοὴ καὶ ἡ πλημμύρα τοῦ ποιητικοῦ ἔγῳ ἀντάμα, ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς Τρανούς ποιητὲς. Ὅταν πάψη ἡ σημερινὴ σύχισι καὶ λάμψη ὁ λόγος τῆς δίκης κριτικῆς, μονάχα ἔως ἑνὸς ἀπὸ τοὺς συγκαταριθμούς μας θὰ στεφανωθῇ γιὰ τέτοιους.

Ὅμως τὸ πέρασμα τοῦ Ἀργύρου Ἑφταλιώτη—γιὰ τὴν ποίησι πάντα ὁ λόγος μὲ τοὺς «Παλιούς σκοπούς» του, ἀξίζει μὲ τὰ ἔλα του τὸ κλαδί τῆς δάφνης. Γιατὶ ἐξὸν ἀπὸ τὰ χαρίσματα ποὺ φωτίζουν τὸ τραγούδι του, καὶ ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ στάθηκαν προδρομικὰ στοὺς κατοπινούς του, καὶ ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ πρέπει ἀκόμα νὰ μελετηθοῦνε καὶ νὰ γίνουν δρόμοι γιὰ τοὺς Νέους, ἔχει καὶ τὸ ἄλλο: νὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς λίγους ποὺ ἔγραψαν στίχο στὴ δημοτικὴ μας γλῶσσα σύμφωνα μὲ τὸ φωτεινὸ παράδειγμα στὰ καθέκαστα τοῦ Ψυχάρη, δηλαδὴ στίχο κι ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς γραμματικῆς σωστό, σ' ἐποχὴ ποὺ ἡ πρόληψις γι' αὐτὸ καὶ στοὺς πρὸ φιλελεύθερους ἀκόμα, στέκεται σὰν ἕνα μαγνᾶδι ποὺ τοὺς σκοτίζει τὸ φῶς.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης δείχνεται ἕνας τεχνίτης μετρημένος, συγκαταμέσος, ποὺ κατάλαβε τὸν ἑαυτὸ του καὶ δούλεψε μέσα στὰ σύνορα τῆς ἐκπαιδεύσεώς του, βάνοντας ἕνα στέριο λιθάρι, ἕνα θεμέλιο στὴν ποιητικὴ μας φιλολογία. Γιατὶ μὲ τὸ τραγούδι του μᾶς ἐδῶσε στοιχεῖα τῆς ποιητικῆς τέχνης, ποὺ ἄλλοι τὰ εἶχαν παραμελήσει καὶ περιφρονήσει καὶ ποὺ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του καὶ δῶθε τὰ γκαϊναστήκανε οἱ πρὸ ἄξιοι.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

ΛΟΞΟΙ ΣΤΡΑΤΟΚΟΠΟΙ

Πουλιέται σὺ γαρεῖα μας δο. 2.

πνίξουν ἡσυχά, βαριά, χωρὶς θόρυβο καὶ φωνές. Πάλευε. Ἀπλώνε τὰ χέρια τῆς ἀπάνω στὴ Νόρα καὶ τὴ σειοῦσε καὶ φώναζε:

— Ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ! Ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ! φύγε! Ἐσὺ τί μπορεῖς νὰ κάμεις γι' αὐτόν; Τὰ χέρια σου νὰ κόψεις μπορεῖς; Τὰ μαλλιά σου νὰ κόψεις μπορεῖς; Ἐσὺ τί μπορεῖς νὰ κάμεις γι' αὐτόν; Ἐσὺ δταν εἶσαι ἀπελπισμένη κ' ἡ καρδιά σου σκίζεται γι' αὐτόν, μπορεῖς νὰ σηκωθεῖς καὶ νὰ χορεύεις; Ἐγὼ μπορῶ! Ἐγὼ μπορῶ!

Πετάχτηκε στ' ἀκροδάχτυλά της, ἔρριξε πίσω τὰ μαλλιά της καὶ ἔπλωσε τὰ χέρια της καὶ ὤρμησε.

— Χρυσούλα!

Φώναζε ὁ Ὁρέστης τρομαγμένος κ' ἔτρεξε καὶ τὴν ἀγκάλιασε καὶ τῆς ἔκλεισε τὰ χέρια καὶ τὴν ἔφερε ἡσυχά ἡσυχά καὶ σηκώθηκε, σὰν παιδάκι πληγωμένο ἢ κοιμισμένο, καὶ τὴν ἔβαλε νὰ καθίσει στὸν καναπέ. Κ' ἡ Χρυσούλα καθίσε κ' ἔσκυψε τὸ κεφάλι καὶ ἄρχισε νὰ κλαίει, νὰ κλαίει καὶ νὰ σειέται τὸ κορμάκι της.

Ἡ Νόρα εὐχαριστημένη γιὰ τὴν τραγικὴ θεαματικότητα τῆς σκηνῆς, στεκότανε μπροστὰ στὸν καθρέφτη καὶ διόρθωνε τὰ μαλλιά της καὶ τὸ καπέλο, κυτᾶζοντας συνάμα τὸ δραματάκι ποὺ ξετυ-

ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

(Ἀπὸ τὰ «Ρόδα καὶ Μήλα» Τ. Ε' μέρος δεύτερο).

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰ γαπῶ.

Εἶμαι κάτω στὴν Μπετιάννια καὶ περπατῶ στὸ περιβόλι.

Περεχυνμένες οἱ ἀχτίδες οἱ μαγεφικὲς σ' ἐς κορυφὲς γῆρο γῆρο· σὰ δράκοι γιγαντινοὶ καὶ ἀγαθοί, παχόκορμα ἦσαν δέντρα εἰρηνικά μὲ περικυκλῶνουν ἀπὸ παντοῦ· παίζει ἀνάμεσα σ' ἐς φυλλωσιές τους τὴς γλυκοσάλεφτες τὸ φῶς· ἀπὸ τὴς φυλλωσιές τους μέσα ξαποῖω τὴ θάλασσα τὴν ἀργυροχρυσωμένη.

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰ γαπῶ.

* *

Μαζὶ μὲ τὴς ἀχτίδες τοῦ ἡσυχία περεχύνει στὸν κόσμο τὸ φεγγάρι, περεχύνει ἀγάπη καὶ στὴν ἀγάπη περεχύνει τὴν εἰρήνη. Ἀποτυλίγει μὲ τὴς ἀχτίδες τοῦ τῆ λύπη, τὰ βάσανά σου τὰ γαλήνβει, σοῦ μαθαίνει τὴ γλῶσσα τοῦ καημοῦ, νανοῦρει τὴν καρδιά τὴν ἀπελπισμένη. Μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ λάμπουνε πρὸ ἡμεῶν καὶ τὰ δάκρυα, μοιάζουνε κι ἀφτὰ σὰ σταλαμιτιές τῆς νυχτὸς ὁροσιᾶς.

Οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ ἔχουνε μᾶκρος. Φαίνονται τόσο καὶ τόσο μακριές, τόσο μακροφάντες, ποὺ ἀπὸ κεῖ ποὺ τὴς βλέπεις, λὲς καὶ ξαπλώνονται πέρα πέρα σ' ὅλη ἀπάνω τὴν οἰκουμένη, λὲς καὶ μέγρος ἀφῶτιστο πονθεῖ, μέγρος ἀγάδεφτο δὲν ἀφῶνουνε. Οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ, στὸ φῶς τους τὸ μιστικό, συναδερφώνουνε τὴ θάλασσα μὲ τὴ γῆ, τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανὸ, τὰ περασμένα μὲ τὰ τωρινά, τὰ μελλούμενα μὲ τὰ περασμένα μοῦζι.

* *

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰ γαπῶ.

1) Ἀδελφεῖς. Μοῦ εἶχανε ζητήσει δυὸ νέοι ἀπὸ τὴν Πόλη, καὶ νὰ τοὺς γράψω γιὰ ἕνα περὶ οὐδὲ καὶ ποὺ ποτὶ τοῦ δὲ βγήκε. Τοὺς ἔγραψα τὸ Φεγγάρι, καὶ ἀπὸ δὲ βγήκε τότες, ἔς βγή τῶρα. — Τὸ περὶ τὸ ποιηματάκι ἔγινε στὴν ἐξοχή, στὸ γλυκὲ μου τὸ Ῥομαπαμόνι—τὸ Χάμο νο κὸ ρο—ἕνα βράδι ποὺ περπατοῦσα εἶπα στὸ περιβόλι κ' εἶχαμε ὦρα, ἡσυχία, μελαγχολικὴ φεγγαριά. Ὅσο ἀπομακρύνεται ὁ πόλεμος ἀπὸ μᾶς, τόσο πρὸ ἐξοχῆς ξεδιπλώνει κ' ἡ ποίησι τὰ φτερά της.

Οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ πάνε καὶ χαϊδέβουνε τὴς κορυφὰς ὅπου κοιτουνται οἱ πεθαμμένοι. Σηκώνονται ἄχ! ἀπὸ τὸ μνημα τους ἀπαλὰ οἱ θεόλεφτες οἱ μορφές, οἱ πεθαμμένες μου μὲ χαιρετοῦνε. Σιμώνουνε οἱ πεθαμμένες οἱ νιὲς καὶ ἡ καρδιά μου λυγώνει. Μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ πλάγι πλάγι ἔρχονται οἱ νιὲς εἰρηνικά· ἡ ψυχὴ μου τὰκούει τὰ θεόγλυκα, τὰ γλυκοσάλεφτα λόγια τῆς ἀγάπης.

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰ γαπῶ.

Μοῦ φαίνεται πῶς γονατίζω. Πῆτε μου, πῆτε! Ὁ καημὸς μὲ παραδέρει. Δὲν μπορῶ. Ἀγία ἡ φουρτούνα στὰ στήθια μου μαρτίζει. Πῆτε μου, πῆτε! Πῆτε μου σὲ τί σὰς ἔφταιξε, νὰ πεθάνω. Τί σοῦ ἔφταιξε ἐσένα ποὺ τόσο θεόγλυκα μὲ θωρᾷ; Φταίει ὁ ἄνθρωπος, γιατί δὲν ἔχει. Ἐλᾶτε, νὰ σὰς διῶ, πρὸ κοινά. Ἐλα ἐσὺ, ἔλα. Τί κουνεῖτε τὸ χέρι; Τί τὸ κουνεῖς; Τί ἀπίστευτη δροσιὰ στὰ μάτια μου ἀπάνω, τί γαλήνη στὴν ψυχὴ μου μέσα στάζει ἀπὸ τὰ δαχτύλια τῶ χειρῶν σας! Τοῦ χειροῦ σου! Τί καλοσύνη καὶ τί ἀγάπη!

Ἀπόψε φέγγει τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ φεγγάρι τὰ γαπῶ.

* *

Ἐχουνε μᾶκρος, μᾶκρος ἀπέραντο οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ. Μοῦ φαίνεται τῶρα πῶς εἶμαι στὴν Ἑλλάδα, πῶς εἶμαι σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σ' ὅλη τὴν στεριά καὶ σ' ὅλη τὰ νησιά. Μοῦ φαίνεται πῶς τὸ ἴδιο φῶς τὴν ἴδια στιγμὴ, μοῦ φωτίζει ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Λάμπουνε τὰ βουνά· λάμπουνε οἱ λέφνες. Λάμπει ὁ οὐρανός· ἡ δημοιοργία λάμπει ἀπὸ ἄκρη σ' ἄκρη, καὶ μὴ μυρωδιὰ ναρκοτικὴ, μὴ θεοῖς μινωδιὰ σκορπίζεται δλοῦθε, ποὺ τὴ χύνουνε τὰ πέφκα.

Μιὰ κόρη δλόλεφκη κάθεται κάτω σ' ἐς λέφνες καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πέφκα. Τὰ μάτια της θωροῦνε τὰ βουνά. Λάμπουνε τὰ μάτια της πρὸ πολλὸ ἀπὸ τὴς ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ, πρὸ πολλὸ ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἀπὸ τὰ μάτια της, δλόλεφκη, ἀγνή, ἀπέραντη, χύνεται ἡ ἀγάπη στὴν καρδιά μου, καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά μου, γιγαντωμένη, τρισμάκαρη, πλημμύρα, χύνεται χύνεται. Πάει σ' ὅλη τὴν στεριά, σ' ὅλη τὰ νησιά, ἡ ἀγάπη.

* *

λιζότανε πίσω της, ἀπάνω στὸν καναπέ.

— Σώπα, σώπα, Χρυσούλα μου.

Ἐλεγε γονατιστὸς μπροστὰ της ὁ Ὁρέστης καὶ τῆς χάδεψε τὰ μαλλιά καὶ τῆς κρατοῦσε τὰ χέρια.

Κ' ἡ Χρυσούλα εἶπνε ἀφημένη στὴ βαθύτατη ἡδονὴ ποὺ νοιώθουνε τὰ μάγουλα καὶ τὰ χεῖλια δταν τρέχουνε ἀπάνω τους τὰ δάκρυα.

Ἡ Νόρα τοὺς κύταξε κ' ἕνα χαμόγελο περιφρόνησης σούφρωσε τὰ χεῖλια της καὶ κατέβασε τὸ βέλο της καὶ βράδισε πρὸς τὴν πόρτα. Κανένας δὲν κουνήθηκε νὰ τῆς προβοδῇ, κανένας δὲν τὴν εἶδε πῶς ἀνοῖξε τὴν πόρτα κ' ἔφυγε.

Ὁ Ὁρέστης κ' ἡ Χρυσούλα προσέχυνε ἄλλοῦ. Στὸ γκρέμισμα τοῦ νοῦ του ὁ ἕνας, στὸ ράγισμα τῆς καρδιάς της ἡ ἄλλη. Κ' εἶτανε πεσμένοι ἀπάνω στὸν καναπέ κ' οἱ δυὸ κ' ἡ Χρυσούλα ποὺ ἔκλεισε παρηγοροῦσε τῶρα τὸν Ὁρέστη ποὺ ἤθελε νὰ κλάψει καὶ δὲν εἶχε τὴ δύναμη.

Καὶ τὸ παράθυρο ἀπέναντί τους εἶτανε ἀνοιχτὸ καὶ ἀν σηκώνανε λίγο-λίγο τὰ μάτια τους θὰ βλέπανε ἀπάνω ἀπὸ τὴς μίζεριες καὶ ἀπὸ τὰ μικροπεισώδεις τῆς ζωῆς τους, θὰ βλέπανε μιὰ δύση ἡδονικότητα ν' ἀποτραβιέται ἀπάνω σ' ἐς στέγες τῶν

σπιτιῶν, νὰ μὴ θέλει ν' ἀφήσει τοὺς πέτρινους ἀγίους καὶ τὴς πέτρινες ταντέλες τῆς Notre-Dame καὶ νὰ πλαγιαῖε: τὸν οὐρανόν, λιγωμένη ἀπὸ μιὰ θανάσιμη γλύκη. Καὶ θὰ βλέπανε τὸν Ἀποσπερίτη ν' ἀνοίγονται καὶ ν' ἀναστενάζει ἀπὸ τὴν πολλὴ εὐτυχία γιὰ τὴν κατρακυλᾷ καὶ πέφτει στὴν ἀγκαλιὰ τῆς θάλασσας, ἔπου θὰ κοιμηθεῖ γιὰ νὰ ζυπνήσει Ἀδελφινός. Καὶ θὰ βλέπανε τὴ μέρα ποὺ τὰ ἔχει ὅλα, ποὺ γνώρισε ὅλες τὴς χαρὲς κ' ἤπνε ὅλες τὴς πίκρες, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἔρημη καὶ δλύμπια καὶ γι' αὐτὸ τόσο γαλήνια πεθαίνει, χωρὶς σωνές καὶ σπασμούς καὶ τρανταχμάτα. Πιεθαίνει σὰ μιὰ παιδικήσικ προσευχὴ, σὰν ἕνας ἄνθρωπος καλός, σὰν ἕνας ἥρωας.

Δ'.

MARCHE FUNÉBRE

I

Μιὰ νύχτα, κάποιος λωποδύτης ἀνέβηκε τὴ σκάλα, ἀνοῖξε τὴν πόρτα τοῦ Γεργίχ, —μπορεῖ μάλιστα καὶ ὁ Γεργίχς νῆτανε μέσθ καὶ νὰ τὸν καλῇ.